

"דבר אל בני ישראל ויסעו"

הלקח הנשגב מהחלטת הקפיצה לים הסוער: תיקון נפלא להתלבטות הנובעת מגלות ה"דעת"

קליפת מצרים - גלות הדעת

פתח דברינו יאיר בהקדמה יקרה שמקורה בכתבי רבינו האריז"ל ובספרי חסידות, כי גלות מצרים לא היתה רק גלות גשמית וחומרית, אלא בעיקר גלות רוחנית - גלות הדעת המתנגדת לדעת דקדושה. ענין זה מבואר ב"שער הכוונות" להאריז"ל (פסח דרוש א) בלשון קדשו: "ולכן ירדו ישראל למצרים שהם סוד הקליפות היושבת באחוריים של דעת העליון... והיו אותם הקליפות נאחזים ויונקים כל שפע הנמשך מן הדעת".

וכן מבואר ב"תולדות יעקב יוסף" (סוף פרשת וישלח) בשם מורו ורבו הבעל שם טוב הקדוש זי"ע: "שמעתי ממורי כי ענין גלות מצרים היה, שחסר להם הדעת שידעו להכריע שיש בורא אחד המחדש בטובו תמיד מעשה בראשית, עד שבא משה ועל ידי הנסים שעשה נתפרסם בעולם שיש בורא אחד המחדש תמיד".

עוד מביא ה"תולדות" (שם) בשם הבעש"ט, כי הן אמת שבגאולה מגלות מצרים יצאה הדעת מהגלות, אולם עדיין לא נשלמה גאולת הדעת בתכלית השלימות, כי בכל הגלויות ובפרט בגלות המר הזה, הדעת עדיין בגלות, עד הגאולה העתידה שאז תצא גם הדעת מהגלות. ויש לציין על כך מקרא שכתוב (ישעיה יא-ט): "לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי, כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים". הרי מבואר כי רק לעתיד לבוא תמלא הארץ דעה את ה'.

ונראה להוסיף סימוכין לדבר זה על פי המבואר ב"לקוטי תורה" לרבינו האריז"ל (ריש פרשת כי תצא), כי גלות מצרים היתה בבחינת גלות כללית, שכללה בתוכה את כל ארבע הגלויות: "בכל מדי יון אדום". הנה כי כן מזה נשכיל להבין כי כמו שגלות מצרים היתה גלות הדעת, כן שאר הגלויות שהיו כלולות במצרים יש בהן בחינת גלות הדעת, כי הן אמת שכבר יצאו מגלות הדעת ביציאתם ממצרים וקבלת התורה, אך עם כל זאת

"קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחילה"

ונראה להרחיב הביאור בזה בדרך עבודה השוה לכל נפש, על פי מה שכתוב בפרשתנו (שמות יד טו): "ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו, ואתה הרם את מטך ונטה את ירך על הים ובקעהו, ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה". ופירש רש"י בשם המכילתא: "אין להם אלא ליסע שאין הים עומד בפניהם, כדאי זכות אבותיהם והם, והאמונה שהאמינו בי ויצאו, לקרוע להם הים".

שנינו על כך בגמרא (סוטה לז): "זה אומר אין אני יורד תחילה לים, וזה אומר אין אני יורד תחילה לים, קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחילה... ועליו מפרש בקבלה (תהלים סט-ב) הושיעני אלקים כי באו מים עד נפש... באותה שעה היה משה מאריך בתפלה, אמר לו הקב"ה, ידידי טובעים בים ואתה מאריך בתפלה לפני".

אמר לפניו רבונו של עולם ומה בידי לעשות, אמר לו דבר אל בני ישראל ויסעו, ואתה הרם את מטך ונטה את ירך וגו', לפיכך זכה יהודה לעשות ממשלה בישראל, שנאמר (תהלים קיד-ב) היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו, מה טעם היתה יהודה לקדשו בישראל ממשלותיו, משום דהים ראה וינוס".

וראוי להתבונן מאחר שהיו ראויים ישראל שיקרע להם הים, בזכות האמונה שהאמינו בה ויצאו אחריו ממצרים, מה ראה הקב"ה על ככה להוסיף להם המבחן: "דבר אל בני ישראל ויסעו" - שיסעו ויקפצו לתוך הים. בדרך הפשט הכוונה בזה, שביקש הקב"ה לבחון את אמונתם בה' עד כדי מסירות נפש, אשר ענין זה נתגלה דוקא על ידי הקפיצה לתוך הים הסוער, יותר מיציאתם ממצרים מעבודת לחרות ומשעבוד לגאולה, אולם עוד לאלוק מילין לבאר ענין קפיצתם של ישראל לתוך הים בדרך עבודה.

לקראת שבת קודש הבא עלינו לטובה הנקרא "שבת שירה", על שם שאנו קוראים בתורה בפרשת בשלח את השירה שאמרו ישראל על הנס הגדול של קריעת ים סוף, דבר בעתו מה טוב לקשר את הנס של קריעת ים סוף לחיינו היום יום גם כיום הזה, על פי מה שכתוב בפרשתנו (שמות יד-כז): "ויט משה את ידו על הים וישב הים לפנות בקר לאיתנו". דרשו על כך במדרש (ב"ר ה-ה): "אמר רבי יוחנן, תנאין התנה הקב"ה עם הים שיהא נקרע לפני ישראל, הדא הוא דכתיב וישב הים לאיתנו - לתנאו שהתנה עמו".

ותמה ב"אור החיים" הקדוש הלא התנאי היה שיקרע לישראל, מדוע אם כן נזכר תנאי זה כששב הים למקומו, שלזה לא היה צריך תנאי שהרי כך נברא. ומצינו תירוץ נפלא על כך ב"דרשות מהר"י מיניץ" (הדרוש החמישי ד"ה אמרו חז"ל), כי דוקא כשחזרו הים למקומו התנה הקב"ה עמו מחדש, שכל פעם שיצטרכו הצדיקים יקרע שוב לפניהם, ובלשון קדשו:

"הכוונה היא שהקב"ה התנה עם יסוד המים, שיסור למשמעת הצדיקים בכל עת וזמן שיגזרו עליו, על הים שיקרע למשה רבינו, על הירדן ליהושע (יהושע ג-טז), על נהר גינאי לרבי פינחס בן יאיר (חולין ז). והקש על זה [ללמדנו דבר זה] יאמר אם כן, וישב הים, למרוצתו הטבעית, אבל בתנאי להיות מן המוכן לתנאו הראשון, בכל עת שיצטרך".

ויש להוסיף תבלין על פי מה שאמרו חכמינו ז"ל (פסחים קיח): "קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף". וכן שנינו בענין זיווגו של אדם (סוטה ב): "וקשין לזווגו כקריעת ים סוף". נמצא לפי זה כי כדי שיזכה אדם לזיווג ולפרנסה, צריך לעורר את הבחינה של קריעת ים סוף, הנה כי כן מטעם זה התנה הקב"ה עם הים כששב לאיתנו, שישוב לתנאו הראשון בכל זמן שיצטרכו ישראל לפרנסה ולזיווגם.

מצרים היא קליפת גלות הדעת, לכן הדבר הראשון שאמר פרעה מלך מצרים הוא: "לא ידעתי את ה"

בני יששכר בשם בעל התניא: "חכמה" היא מושכל הראשון, בינה" היא מושכל שני להבין דבר מתוך דבר

"דעת" אינה דבר מחודש אלא החלטה ברורה, להוציא בנחישות את מחשבתו ורצונו מהכח אל הפועל

תפלת רבי אלכסנדר: "גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב, שאור שבעיסה ושעבוד מלכויות"

יהיה קשור בהחלטתו, יעלו בו כל הזמן ספיקות האם לבנות ביתו כך או כך, כמו שכתב בעל התניא ב"לקוטי אמרים" (סוף פרק ג):

"והדעת הוא מלשון והאדם ידע את חוה, והוא לשון התקשרות והתחברות, שמקשר דעתו בקשר אמיץ וחזק מאוד, ויתקע מחשבתו בחוזק בגדולת אין סוף ברוך הוא ואינו מסיח דעתו, כי אף מי שהוא חכם ונבון בגדולת אין סוף ברוך הוא, הנה אם לא יקשר דעתו ויתקע מחשבתו בחוזק ובהתמדה, לא יוליד בנפשו יראה ואהבה אמיתית כי אם דמיונות שוא".

הדעת אינה דבר מחודש אלא החלטה ברורה

נמצא לפי זה, כי מצד אחד "דעת" אינה דבר מחודש, אלא החלטה סופית במה ששקל בפלס ומאזני משפט בחכמתו ובבינתו, אולם מצד שני ה"דעת" חשובה מאד להוציא הדברים מהכח אל הפועל, לפי זה אומר ה"בני יששכר" בלשון קדשו:

"והנה כל המדות הנעשים המה מתיילדים מקודם בשכל, היינו חכמתו ובינתו של האדם, שהתחכם בחכמתו (מושכל ראשון), והתבונן בבינתו (מושכל שני, איך ומה וכמה) לאהוב אותו דבר או לירא וכו', ועוד לו שלישים בשכל בחינת הדעת, היא אינה בחינה מחודשת, רק הוא דבר הנסכם ונתקשר על השכל הנולד, שלא ישקוט עד אשר יעשה המדות אשר נתיילדו בשכל, אם כן הדעת הוא בחינה ממוצע בין השכל והמדות, אם כן הדעת במקומו במוח הוא מכוחות השכליים, ומתלבש במדות להוציא הדברים לפעלם וכלי למעשהו".

לפי זה מבאר ה"בני יששכר" ענין גלות הדעת, כי על אף שהשכילו ישראל להבין בחכמתם ובינתם כי ה' הוא האלקים אין עוד, לא היו מסוגלים להיות קשור בקשר אמיץ באמונה זו בבחינת דעת דקדושה, עד כדי כך שתשפיע הדעת להוציא

בה', נצח - לנצח את היצר הרע, הוד - להודות לה', יסוד - להתקשר לה', מלכות - להמליך את ה' על רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו.

אך כדי להבין איך להשליט את השכל שבמוח על המדות שבלב, מבאר לנו בעל התניא את מהות ג' הבחינות שבשכל הנקראים: חכמה בינה ודעת, שהם בעצם ג' שלבים בתהליך ההתפתחות במחשבת האדם, עד שמגיע להחלטה הסופית לבצע הדבר שעלה במחשבתו, ועל ידי החלטה זו הוא משפיע על ז' המדות שבלב, שיוציאו את הרעיון של המחשבה מהכוח אל הפועל, וביאור הענין כך הוא:

"חכמה" היא המושכל הראשון שעולה במחשבת האדם, טרם שהשכיל להרחיב במחשבתו איך לעשות דבר זה. למשל כאשר עולה במחשבת האדם לבנות בית, רעיון זה הוא בבחינת "חכמה" מושכל ראשון, ומה שנקרא בתואר "חכמה" הוא כי חכמ"ה הוא אותיות כח מ"ה, כי רעיון זה עדיין אין בו ממש, כל זמן שלא התעמק במחשבה זו איך להוציא רעיון זה מהכוח אל הפועל.

"בינה" היא המושכל השני בבחינת: "מבין דבר מתוך דבר", כלומר שמתבונן במה שעלה במחשבתו במושכל הראשון לבנות לו בית, ומרחיב בבינתו להבין דבר מתוך דבר איך לבנות בית זה, כמה חדרים יהיו בו, וכן בכל פרטי הבית. והנה כל זמן שהוא עדיין שוקל בבינתו, אולי יבנה את הבית כך ואולי יבנה את הבית כך, וכל זמן שלא הגיע להחלטה סופית איך לבנות הבית הרי ברור שלא יתחיל לבנות את ביתו.

"דעת" היא החלטה הסופית בוודאות גמורה לבנות את ביתו, כפי שנתברר אצלו מתוך המשא ומתן של חכמתו ובינתו, ונקראת "דעת" מלשון הכתוב (בראשית ד א): "והאדם ידע את חוה אשתו", שהוא לשון חיבור וקישור, כי כדי להוציא הדבר מהכוח אל הפועל, צריך שיהיה קשור להחלטתו בקשר אמיץ בל ימוט, כי אם לא

כדברי הבעש"ט עדיין נשארו גם בשאר הגלויות מעין גלות הדעת.

במקום אחר מבאר ה"תולדות" (פרשת פקודי ד"ה והנה זה), כי מטעם זה כשבאו משה ואהרן בשליחותו של הקב"ה לפרעה מלך מצרים, השיב להם פרעה מיד (שמות ה-ב): "לא ידעתי את ה'". רמז בכך שהוא בבחינת קליפת הדעת המתנגד לדעת שמצד הקדושה, שהיא בבחינת (דה"א כח-ט): "דע את אלקי אביך ועבדו".

ומזה נשכיל להבין כי גאולת ישראל מגלות מצרים פירושה השגת הדעת דקדושה, ולכן נאמר (שמות ו-ז): "וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים". וכן כתוב (שם י ב): "ולמען תספר באזני בנך וכן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי במ ידעתם כי אני ה'". והיינו כי על ידי יציאת ישראל ממצרים בנסים ונפלאות יצאה הדעת מהגלות, עד שאפילו המצרים ידעו את ה' כמו שכתוב (שם ז-ה): "וידעו מצרים כי אני ה'". וכן (שם ז-ז): "כה אמר ה' בזאת תדע כי אני ה'".

אלא שענתה מוטלת עלינו החובה להבין מהי גלות הדעת בדרך עבודה. ידיעה זו יש לה חשיבות מיוחדת לפי מה שהביא ב"תולדות יעקב יוסף" (פרשת שמיי ד"ה פן ג'), כי הגאולה הכללית תלויה בגאולה הפרטית אצל האדם עצמו: "ענין גלות מצרים וגאולת מצרים, כמו שהיה בדרך כללות אומה ישראלית כך יש בפרטות אדם אחד, וכמו ששמעתי פירוש הפסוק (תהלים טט-יט) קרבה אל נפשי גאלה, כי קודם שיתפלל על גאולה כללית, צריך להתפלל על גאולה פרטית לנפשו". הנה כי כן צריך ביאור להבין המשמעות של גלות הדעת אצל האדם עצמו.

גלות הדעת - הקושי להחליט

נקדים לבאר ענין גלות הדעת, כפי שלמדנו ממשנתו הטהורה של ה"בני יששכר" (אדר מאמר ג דרוש א), שמבסס את דבריו על יסוד גדול בדברי בעל התניא ב"לקוטי אמרים" (פרק ג), שהקב"ה ברא את האדם כלול מעשר בחינות, המתחלקות לשני חלקים - השכל שבמוח, והמדות שבלב, השכל שבמוח כלול מג' מדות הראשונות: חכמה, בינה, דעת, ואילו המדות שבלב כלולות מז' תחתונות: חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות.

והנה עבודת האדם היא להשליט את ג' בחינות השכל שבמוח: חכמה, בינה, דעת, על ז' המדות שבלב, שלא ישתמש בהן למלאות תאוות לבו, על אחת כמה וכמה שלא ישתמש בהן לדבר עבירה ח"ו, אלא יתנהג בהן רק לעבודת ה': חסד - אהבת ה', גבורה - יראת ה', תפארת - התפארות

שזהו בבחינת הפלת הולד שהעיבור אינו נולד בפועל עכדה"ק.

ולפי האמור משתלב ענין זה להפליא עם דברי הבעש"ט הקדוש שכל הגלויות הן בבחינת גלות הדעת, כלומר שמפאת גלות הדעת אין לו את היכולת להוציא את החלטתו ורצונו מהכח אל הפועל, וזהו שאמר: "ומי מעכב, שאור שבעיסה ושעבוד מלכות", שהן בבחינת גלות הדעת שלא לחבר את הרצון עם כלי המעשה.

ומזה נשכיל להבין מהי גלות הדעת בכל דור ודור, חוסר הבהירות וההחלטיות בעבודת ה', כי כך דרכו של היצר שמכניס ספיקות בלב האדם, מדוע אתה לומד לימוד זה ולא לימוד אחר, מדוע אתה מתנהג בדרך זו בעבודת ה' ולא בדרך זו, וכך הוא מבלבל את דעת האדם שיהיו לו כל מיני ספיקות כדת מה לעשות, ועל כך תקנו חכמינו ז"ל ברכה מיוחדת בתפלת שמונה עשרה: "אתה חונן לאדם דעת... ברוך אתה ה' חונן הדעת".

"כי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות"

בדרך זו במסילה נעלה לבאר מה שאמר הקב"ה למשה: "מה תצק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו" - לתוך הים, אך לפני זה הבה נתבונן בכתובים המתארים את מצבם של ישראל בשעה שעמדו על הים (שמות יד-ו):

"ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה', ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר, מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים, הלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים לאמר, חדל ממנו ונעבדה את מצרים, כי טוב לנו עבוד את מצרים ממותנו במדבר, ויאמר משה אל העם אל תיראו התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום, כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם".

ולכאורה יפלא על הסתירה המתגלה במדרגתם של ישראל, כי מתחילה כתוב: "ויצעקו בני ישראל אל ה'", משמע שהיו במדרגה גדולה של אמונה עד שצעקו אל ה', אך מיד אחר כך כתוב שאמרו אל משה: "המבלי אין קברים במצרים", ויותר מזה שבאו בטענה: "הלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים לאמר, חדל ממנו ונעבדה את מצרים, כי טוב לנו עבוד את מצרים ממותנו במדבר", ואיך זה מתאים עם גודל אמונתם בה'.

גלות הדעת הנובעת מצד שעבוד המלכיות, מונעת מן האדם להוציא את רצונו מהכח אל הפועל

ייטב לב: "ועוברות של עמך בית ישראל תצילן שלא תפלגנה ולדותיהן", שנזכה להוציא רצוננו מהכח אל הפועל

כדי לצאת מגלות הדעת צריך להתנהג בקיצוניות, כדברי החינוך: "כי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות"

הקב"ה צוה למשה לומר לישראל שיקפצו לים הסוער, כי לעשות מעשה זה צריך החלטה ברורה בבחינת דעת

שהתפלל תפלת שמונה עשרה], אמר הכי, רבון העולמים גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב, שאור שבעיסה ושעבוד מלכות, יהי רצון לפניך שתצילנו מידם, ונשוב לעשות חוקי רצונך בלבב שלם".

מבואר מזה כי הרצון הפנימי של איש ישראל הוא לעשות רצונו יתברך, אולם כאשר הוא בא להוציא את הרצון הפנימי הזה מהכח אל הפועל, כי אז מתערב היצר הרע שהוא השאור שבעיסה, או שליחיו - אומות העולם שאנו נמצאים תחת שליטתם בשעבוד גלויות, ומשתדלים בכל כוחם למנוע מאיש ישראל שלא יוכל למלא את רצונו הפנימי בפועל.

ומה מתוקים הם דברי ה"ייטב לב" (פרשת משפטים, פרשת במדבר, ופרשת בהעלותך) שמפרש התפלה שתקנו לומר אחרי אמירת תהלים: "ועוברות של עמך בית ישראל תצילן שלא תפלגנה ולדותיהן". ותוכן דבריו הקדושים, כי כאשר עולה במחשבתו של איש ישראל לעבוד את ה' הרי זה בבחינת עיבור, ואחר כך עדיין צריך סיעתא דשמיא גדולה שהיצר הרע שהוא השאור שבעיסה, לא ימנע ממנו להוליד מחשבה זו מהכח אל הפועל.

וזהו שפירש רש"י (ריש פרשת נח): "שעיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים". כי הצדיקים לא רק שיש להם מחשבות טובות לעבוד את ה' שזהו בבחינת עיבור, אלא שהם זוכים גם כן להוציא מחשבתם מהכח אל הפועל שזהו בבחינת לידה, ולכן עיקר "תולדותיהם" של צדיקים הוא "מעשים טובים" דייקא, היינו שעושים גם במעשה ולא רק במחשבה.

על כך אנו מתפללים: "ועוברות של עמך בית ישראל" - כל המחשבות הטובות שעולות בלבם של ישראל לעבוד את ה' שהן בבחינת עוברות, "תצילן שלא תפלגנה ולדותיהן", שלא ימנע היצר להוציא המחשבות מהכח אל הפועל,

מחשבה זו מהכח אל הפועל, ועל ידי זה שקעו במ"ט שערי טומאה עד שעבדו עבודה זרה. בדרך זו הוא ממשיך לבאר בלשון קדשו:

"והנה כשהגיע זמן הגאולה, הבוחר בעמו ישראל באהבה שלח משה בחירו (דברים לד-ו) אשר ידעו ה', שהיתה נשמתו מן שורש הדעת, להוציא בחינת הדעת הקודש כביכול מן הגלות, ולהכניע הדעות הרעות ואמונות הכוזביות, ועל זה נאמר בכל פעם בשליחותו (שמות ז-ה) וידעו כי אני ה', (שם י-ב) וידעתם כי אני ה' אלקיכם, הנה כאשר יצא הדעת מן הגלות נעשה הכנה לכנסת ישראל לקבלת התורה".

כלומר משה רבינו הוא בבחינת הדעת של כלל ישראל: "אשר ידעו ה'", כי הוא זה אשר פתר להם את כל הספיקות שהיו להם בעבודת ה', על ידי שהודיע להם בוודאות שכך וכך צריך לעשות וכך וכך אסור לעשות, לכן דוקא משה רבינו שהיה בבחינת דעת דקדושה, הנה הוא היה זה אשר שלחו ה' להוציא את ישראל ממצרים גלות הדעת.

יומתק להבין בזה המאמר בגמרא (נדרים מא.א): "אמר אביי, נקטינן אין עני אלא בדעה. במערבא אמרי, דדא ביה כולא ביה, דלא דא ביה מה ביה, דא קני מה חסר, דא לא קני מה קני". פירוש: מי שיש בו דעה יש בו הכל, ואם אין בו דעה אין בו כלום, מי שקנה דעה לא חסר לו כלום, מי שלא קנה דעה מה קנה. הביאור בזה, כי אדם שאין לו דעת להחליט כדת מה לעשות לא יוכל לבצע שום דבר, כי תמיד יעלו בו ספיקות אם ראוי לעשות כך או כך.

"גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך"

עתה הבה נרחיב לבאר ענין זה בדרך עבודה בשפת המעשה, על פי מה ששינינו בגמרא (ברכות יז.): "רבי אלכסנדר בטר דמצלי, [אחרי

בכל אופן הרי לנו דברים ברורים כי הנס של קריעת ים סוף היה על ידי הדעת.

זאת ועוד מצאנו מציאה ב"אמרי נועם" (מועדים ליום ב' דפסח סעודת אסתר) בלשון קדשו: **"כי בקריעת ים סוף גם כן נתגבר דעת דקדושה, כמו שאמר אאמור"ר זצוק"ל אשר ביז"ת הי"ם גימטריא דע"ת, ולזה (ישעיה יא-ט) כ"י מלא"ה האר"ץ דע"ה גימטריא תו"ך הי"ם"**. והרי זה מתאים להפליא עם הביאור האמור, כי הנס של קריעת ים סוף היה על ידי שקפצו לתוך הים, בדעת נחושה למלא את רצון ה' במסירות נפש.

"כי מלאה הארץ דעה את ה'"

יומתק לפרש בזה דברי הנביא (ישעיה יא-ט): **"לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי, כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"**. ופירש רש"י: **"כמים לים מכסים - מקום המים יקרא ים, המים ממלאים אותו המקום, עד שמכסים אותו שלא יראה קרקע הים"**. ובהשקפה ראשונה הדבר מפליא, מה ראה הנביא על ככה להשוות, בין מה שתמלא הארץ דעה את ה' למים הממלאים ומכסים את קרקעית הים.

אך לפי האמור יש לומר שהנביא נתכוון לרמוז בזה: **"כי מלאה הארץ דעה את ה'"**, בבחינת דעת דקדושה להוציא את הרצון הפנימי מהכח אל הפועל בנחישות, **"כמים לים מכסים"**, כמו באותה שעה שקפץ שבט יהודה לתוך הים הסוער שהמים כיסו על קרקעית הים, ולא המתינו עד שהפך הקב"ה את הים ליבשה, אותה מדרגה של החלטיות ודעת דקדושה תמלא את הארץ לעתיד לבוא, וכבר הבאנו בשם ה"אמרי נועם" הנ"ל: **"כי מלא"ה האר"ץ דע"ה בגימטריא תו"ך הי"ם"**.

מעתה יאירו עינינו וישמח לבנו להבין מאמר חכמינו ז"ל שדרשו על הפסוק: **"וישב הים לפנות בוקר לאיתנו - לתנאו שהתנה עמו"**. ביקשו ללמדנו בזה כי בכל דור ודור, כאשר יקבל איש ישראל על עצמו לעבוד את ה', אלא שהיצר הרע השאור שבעיסה יקום עליו, למנוע בעדו להוציא את רצונו מהכח אל הפועל, אפילו אם במבט ראשון נדמה לו שהוא עומד בפני ים סוער של מניעות לא יפחד ולא יבהל, אלא ילך בדרכם של שבט יהודה לקפוץ בנחישות לתוך הים הסוער, ואז מובטח לו שישוב הים לתנאו להיקרע לפני ישראל בכל עת, שלא יהיו להם שום מניעות להוציא את רצונם מהכח אל הפועל.

ירגיש כלל, וילך בדרך זו זמן מרובה עד שיתעקר החימה מלבו, ואם היה גבה לב ינהיג עצמו בבזיון הרבה, וישב למטה מן הכל, וילבש בלויי סחבות המבזות את לובשיהם וכיוצא בדברים אלו, עד שיעקור גובה הלב ממנו, ויחזור לדרך האמצעית שהוא דרך הטובה, ולכשיחזור לדרך האמצעית ילך בה כל ימיו".

הנה כי כן ירווח לנו להבין מה שצוה הקב"ה למשה: **"מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו"**, כי מאחר שגלות הדעת היא שלא יכלו ישראל להוציא רצונם מהכח אל הפועל, לכן הקדים הקב"ה לומר למשה לצוות על ישראל שיקפצו לתוך הים הסוער במסירות נפש, שאי אפשר לעשות מעשה כזה רק בהחלטה ברורה, שהם מאמינים בה' אמונה פשוטה עד כדי מסירות נפש שיקרע להם את הים, ועל ידי זה יתקיים בהם: **"כי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות"**, ויתחילו מעתה לעבוד את ה' בנחישות בבחינת דעת דקדושה.

ולפי זה נשכיל להבין הטעם שלא קפצו כל ישראל מיד לתוך הים כי אם שבט יהודה, כי מפאת גלות הדעת היה קשה להם להוציא את רצונם מהכח אל הפועל בנחישות, עד שבא שבט יהודה וקפץ לתוך הים ואחריו קפצו כל ישראל, ובכך שברו את הקליפה של גלות הדעת שמכבידה על האדם שלא לבצע את החלטתו, ולכן זכה שבט יהודה למלכות על ישראל, כי המלך גוזר לעשות כך וכך וצריך לקיים דבריו בלי שום ספיקות.

ויש לומר כי מטעם זה נקראו כל ישראל על שם יהודה, כמבואר במדרש (ב"ר צח-ו): **"יהודה אתה יודוך אחיך. אמר רבי שמעון בן יוחאי, יהיו כל אחיך נקראין על שמך, אין אדם אומר ראובני אנה, שמעוני אנה, אלא יהודי אנה"**. כי ראה יעקב ברוח הקודש שעתיד שבט יהודה לקפוץ לתוך הים, ובכך לשבור את קליפת הדעת, לכן בחר בו להיות כל ישראל נקראים על שמו, כדי שילכו בדרכו בכל הגלויות שיש בהם מעין גלות הדעת.

ומה מאד שמחנו כמוצא שלל רב למצוא סימוכין לרעיון זה בדברי הגה"ק בעל "הפלאה" (כתובות ה. ד"ה תוס'), שכתב לפרש מקרא שכתוב (משלי ג-כ): **"בדעתו תהומות נבקעו"**. שהכוונה בזה על קריעת ים סוף שנבקעו תהומות הים על ידי **"דעת"**. ויש להעמיס ענין זה בכוונת המדרש (במדב"ר יא-א): **"בדעתו תהומות נבקעו - זה הים"**.

אך לפי האמור הביאור בזה, כי לפני הנס הגדול של קריעת ים סוף אשר טבעו המצרים בים, עדיין לא יצאו ישראל לגמרי מגלות הדעת של מצרים, ולכן אף שהאמינו בה' לא היתה החלטתם ברורה, להאמין בה' אמונה ברורה בלי שום ספיקות, וזה גרם להם מצד אחד לצעוק אל ה' שיושיע להם, ומצד שני נתגברה עליהם גלות הדעת להסס שאולי טוב להם עבוד את מצרים מלמות במדבר.

לכן כדי להשלים לגמרי את היציאת מגלות הדעת של מצרים, אמר הקב"ה למשה: **"מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו"**, והביאור בזה על פי דבריו הידועים והנפלאים של ה"חינוך" (מצוה טז), שכתב לבאר מה שצונו הקב"ה לעשות כל כך הרבה מצוות זכר ליציאת מצרים:

"דע כי האדם נפעל כפי פעולותיו, ולבו וכל מחשבותיו תמיד אחר מעשיו שהוא עושה בהם אם טוב ואם רע, ואפילו רשע גמור בלבבו וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום, אם יערה רוחו וישים השתדלותו ועסקו בהתמדה בתורה ובמצוות אפילו שלא לשם שמים, מיד יטה אל הטוב ומתוך שלא לשמה בא לשמה ובכח מעשיו ימית היצר הרע, כי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות".

ואפילו אם יהיה אדם צדיק גמור ולבבו ישר ותמים, חפץ בתורה ובמצוות, אם אולי יעסוק תמיד בדברים של דופי, כאילו תאמר דרך משל שהכריחו המלך ומינהו באומנות רעה, באמת אם כל עסקו תמיד כל היום באותו אומנות, ישוב לזמן מן הזמנים מצדקת לבו להיות רשע גמור, כי ידוע הדבר ואמת שכל אדם נפעל כפי פעולותיו".

"ירחיק עצמו לקצה השני"

זאת ועוד ידוע מה שכתב הרמב"ם (הלכות דעות פ"א ה"ד), שצריך האדם לבחור ללכת בכל המדות בדרך הממוצעת: **"הדרך הישרה היא מדה בינונית שבכל דעה ודעה מכל הדעות שיש לו לאדם"**. ומוסיף הרמב"ם (שם פ"ב ה"ב), כי אף שראוי לו לאדם להתנהג בדרך הממוצעת, אבל אם נתקלקל באיזו מדה רעה, יתקן מדה זו על ידי שיתנהג בה בקצה השני, ורק אחרי שכבר תיקן את המדה יבחר שוב ללכת בה בדרך הבינונית:

"וכיצד היא רפואתם, מי שהוא בעל חימה אומרים לו להנהיג עצמו, שאם הוכה וקולל לא

לרפואה שלימה של הגאון רבי שלום חיים בן עליזה שליט"א נדבת דר. רפאל ולימור מהדב הי"ו

לקבלת המאמרים באימייל: mamarim@shvileipinchas.com